

STUDIA Z DZIEJÓW WOJSKOWOŚCI

TOM VII

OŚRODEK BADAŃ HISTORII WOJSKOWEJ
MUZEUM WOJSKA W BIAŁYMSTOKU

STUDIA
Z DZIEJÓW
WOJSKOWOŚCI

TOM VII

BIAŁYSTOK 2018

Rada Naukowa „Studiów z Dziejów Wojskowości”

Prof. dr hab. Zbigniew Anusik, prof. dr hab. Wiesław Caban, prof. dr hab. Czesław K. Grzelak, prof. dr hab. Norbert Kasperek, prof. dr hab. Jerzy Maroń, prof. dr hab. Zygmunt Matuszak, prof. dr hab. Grzegorz Nowik, prof. dr hab. Marek Plewczyński, prof. dr hab. Andrzej Rachuba, prof. dr hab. Waldemar Rezmer, prof. dr hab. Wanda Krystyna Roman, prof. dr hab. Witold Świętosławski, płk dr hab. Juliusz S. Tym, prof. dr hab. Henryk Wisner, prof. dr hab. Wojciech Włodarkiewicz

Kolegium redakcyjne:

Prof. dr hab. Karol Olejnik – redaktor naczelny
Dr hab. Adam Dobroński – zastępca redaktora
Dr Tomasz Wesolowski – sekretarz redakcji
Mgr Natalia Filinowicz – członek redakcji
Mgr Łukasz Radulski – członek redakcji

Recenzenci naukowci:

dr hab. Sławomir Augustowicz, dr hab. Aleksander Bołdyrew, dr hab. Tomasz Ciesielski, dr hab. Maciej Franz, dr hab. Tadeusz Grabarczyk, dr hab. Witold Jarno, dr hab. Jacek Legieć, prof. dr hab. Mirosław Lenart, dr hab. Robert Jerzy Majzner, dr hab. Andrzej Niewiński, prof. dr hab. Janusz Odziemkowski, dr hab. Adam Perłakowski, dr hab. Zbigniew Pilarczyk, dr hab. Jan Ptak, prof. dr hab. Aleksander Smoliński, dr hab. Tomasz Strzeżek, dr hab. Jacek Szczepański, płk prof. dr hab. Janusz Zuziak, dr hab. Tadeusz Zych

Tom powstał przy współpracy

Zespołu Historii Wojskowości Komitetu Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk

ISSN 2299-3916

Korekta językowa: Judyta Grabowska

Przekład streszczeń na język angielski i rosyjski – Agencja Tłumaczeń ABEO

Adres redakcji:

Ośrodek Badań Historii Wojskowej
Muzeum Wojska w Białymstoku
ul. Jana Kilińskiego 7
15-089 Białystok
tel. 535 942 007
e-mail: obhw@mwb.com.pl

Wydawca:

Ośrodek Badań Historii Wojskowej
Muzeum Wojska w Białymstoku
www.mwb.com.pl

Skład, druk i oprawa:

Alter Studio
ul. Legionowa 30 lok. 211
15-281 Białystok
www.alterstudio.com.pl

© Ośrodek Badań Historii Wojskowej
Muzeum Wojska w Białymstoku
Białystok 2018

Na okładce:

L. Rousselot, Garde Impériale – Cheval-légiers
lanciers Polonais 1807–1814.

Nakład 200 egzemplarzy

Spis treści

Od Redakcji	5
-----------------------	---

STUDIA

Mariusz Cieśla – Napierśnik zbroi z warsztatu mediolańskiego w kolekcji Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie. Analiza porównawcza	7
Krzysztof Kuczyński – „Mała wojna” generała Dominika Dziewanowskiego. Teoria i jej praktyczne wykorzystanie w kampanii 1812 r. na przykładzie działań 28. Brygady Lekkiej Jazdy	57
Włodzimierz Nabywaniec – Seweryn Fredro (1785–1845). Zarys biografii oficera szwoleżerów	99
Andrzej Chojnacki – Studium nad operacyjnym wykorzystaniem międzyrzecza Wisły, Bugu i Wieprza w dobie wojen napoleońskich (1795–1813)	119
Przemysław Gorzałka – Sprawa kapitana Neidhardta, czyli o sukcesach „służb sekretnych” Księstwa Warszawskiego	155
Paweł Krokosz – Bohaterstwo żołnierzy armii rosyjskiej czasu „wojny ojczyźnianej 1812 roku” – temat prac rosyjskich artystów malarzy XIX – pocz. XX w.	175
Rafał Mieczkowski – Mimowolne „gwiazdy” obiektywu. Wraki czołgów Mark II pod Bullecourt w ujęciu niemieckiej fotografii propagandowej Wielkiej Wojny	205
Aleksander Smoliński – Zachodnia Dywizja Strzelecka Robotniczo-Chłopskiej Armii Czerwonej z lat 1917–1919 – pierwsza polskojęzyczna wielka jednostka sowieckich sił zbrojnych	227
Jerzy S. Wojciechowski – Przyczynek do dziejów pierwszego kursu Przynsobienia Wojskowego Broni Pancernej	277
Tomasz Wesołowski – Pierwszy etap prac Sztabu Głównego nad planem operacyjnym „Zachód” (luty – połowa marca 1939 r.) w dokumentach, relacjach i wspomnieniach jego twórców	289
Paweł Jaroniec – Obraz działań jednostek „ludowego” Wojska Polskiego na Wale Pomorskim, Pomorzu Zachodnim i Kołobrzegu między styczniem a marcem 1945 r. w świetle relacji i wspomnień kombatantów zamieszczanych w prasie codziennej PRL	327

ŹRÓDŁA

Marcin Baranowski, Maciej Trąbski – Dwa źródła do planów modernizacji twierdzy częstochowskiej w czasach Księstwa Warszawskiego 359

RECENZJE I OMÓWIENIA

Aleksander Smoliński – Monografia dotycząca nowożytnych fortyfikacji z obszarów dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów 377

Karol Olejnik (Poznań) – Sprawozdanie z konferencji „Pierwsze dni niepodległości”, Białystok 14–16 marca 2018 r. 385

Sprostowania 393

Informacje o autorach 394

Instrukcja wydawnicza 396

Jerzy S. Wojciechowski (Lublin)

PRZYCZYNEK DO DZIEJÓW PIERWSZEGO KURSU PRZYSPOBIENIA WOJSKOWEGO BRONI PANCERNEJ

W czasie I wojny światowej na polu walki pojawił się nowy środek uzbrojenia w postaci czołgu. Pojazdy pancerne zostały wprowadzone na uzbrojenie przez wojska brytyjskie w 1916 r., a do głównych propagatorów tego nowego rodzaju broni należał ppłk Ernest Dunlop Swinton (1868–1951)¹. Pierwsze ich użycie na polu walki miało miejsce we wrześniu 1916 r. w czasie bitwy nad Sommą². Pomyślną postacią tego nowego uzbrojenia, określanego „pancernikiem lądowym” był płk Jean Baptiste Eugène Estienne (1860–1936), odznaczony zresztą m.in. Orderem Wojennym *Virtuti Militari* V klasy³. Pod jego wpływem Francja wprowadziła czołg Schneider C.A.1, a po raz pierwszy użyto go na polu walki 16 kwietnia 1917 r.⁴

Na uzbrojenie Wojska Polskiego nowy typ broni trafił w 1919 r. we Francji – w ramach Armii Polskiej we Francji gen. dyw. Józefa Hallera został sformowany 1. pułk czołgów wyposażony w czołgi Renault FT-17⁵.

¹ Zagadnienie wprowadzenia czołgów na uzbrojenie armii brytyjskiej: W. Ławrynowicz, *Prekursorzy. Pierwsze brytyjskie czołgi*, Gdańsk 2006; S. Waleńczykowski, *O początkach brytyjskich czołgów*, „Poligon” 2010, nr 4, s. 20–29.

² W. Ławrynowicz, op. cit., s. 53–69; S. Waleńczykowski, *Pancerny debiut. Brytyjskie czołgi w bitwie pod Flers-Courcellette 15.09.1916*, „Poligon” 2011, nr 1, s. 70–81.

³ J. Boucher, *Broń pancerna w wojnie*, Warszawa 1958, s. 18; P. Gaujac, *Les gèneraux de la victoire*, Paryż 2007, cz. I, s. 43.

⁴ J. Boucher, op. cit., s. 27.

⁵ M. Piwoszczuk, *Zarys Historii Wojennej 1-go Pułku Czołgów*, Warszawa 1935; Z. Matuszak, *Polska broń pancerna w wojnie polsko-rosyjskiej 1919–1920*, [w:] *80 lat polskiej broni pancernej. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Poznań 23–24 kwietnia 1999 r.*, red. A. Kubecki, J. Piątak, A. Poniewierka, Warszawa – Poznań 2001, s. 47; K. Rudy, *Czołgi polskie w wojnie z bolszewikami*, „Poligon” 2009, nr 2, s. 4; K. Gaj, *Polska broń pancerna w wojnie polsko-rosyjskiej 1919–1920*, „Pro Memoria” 2010, nr 1, s. 28.

W I połowie lat 20. w Wielkiej Brytanii nastąpił rozwój broni pancерnej, a głównym dostawcą dla armii brytyjskiej był koncern Vickers-Armstrong, który dostarczał na jej wyposażenie tankietki Carden-Loyd Mk VI. Ten nowy pojazd był również sprzedawany na eksport. W 1929 r. polskie MSWojsk. zakupiło 10 tankietek, które weszły na wyposażenie wojska⁶⁶. W następnych latach w oparciu o zakupioną licencję i po dokonaniu ulepszeń przez polskich inżynierów, w 1931 r. czołg ten został przyjęty na uzbrojenie Wojska Polskiego i uruchomiono jego produkcję pod nazwą TK-3⁷.

W związku z rozbudową tej formacji, 23 września 1930 r. została wprowadzona nowa organizacja broni pancерnej. Z dotychczasowego Szefostwa Broni Pancерnej utworzono Dowództwo Broni Pancерnej, a jego dowódcą został mianowany płk inż. Tadeusz Kossakowski⁸. Z chwilą utworzenia tego dowództwa podporządkowano mu: pułk czołgów, 5 szwadronów samochodów pancерnych i 2 dywizjony pociągów pancерnych. Wprowadzenie na uzbrojenie czołgów rozpoznawczych TK-3, spowodowało rozbudowę oddziałów pancерnych, co poskutkowało sformowaniem kolejnych 3 pułków pancерnych i dywizjonu pancерnego⁹.

W dniu 8 kwietnia 1933 r., w siedzibie Dowództwa Broni Pancерnej, odbyło się spotkanie pomiędzy przedstawicielami dowództwa i Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przystosobienia Wojskowego. Dowództwo Broni Pancерnej reprezentowali: zastępca Dowódcy Broni Pancерnej – płk dypl. Mieczysław Rawicz-Mysłowski oraz referenci – kpt. Edmund Karpow i rtm. Bronisław Fritz, a Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przystosobienia Wojskowego – szef Wydziału Ogólnego PUWFiPW ppłk Stanisław Engel i mjr Eugeniusz Sokółski¹⁰. Na wstępie tej konferencji ppłk Engel przedstawił wytyczne Ministra Spraw

⁶⁶ J. Magnuski, *Czołg rozpoznawczy TK (TKS)*, Warszawa 1975, s. 2.; A. Jońca, *Tankietki TK-3 i TKS*, [w:] *Wielki Leksykon Uzbrojenia. Wrzesień 1939*, Warszawa 2013, s. 8.

⁷ A. Jońca, op. cit., s. 14.

⁸ Dodatek Tajny do Dz. Rozk. MSWojsk. 1930, nr 10, poz. 40; r. Szubański, *Polska broń pancerna w 1939 roku*, Warszawa 1982, s. 30; T. Böhm, *Z dziejów naczelnych władz wojskowych II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1994, s. 191; P. Stawecki, *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939*, Warszawa 1994, s. 173; płk/gen. dyw. Tadeusz Kossakowski (1888–1965) stanowisko to zajmował do 1936 r., kiedy został przeniesiony na funkcję dowódcy saperów MSWojsk.

⁹ Dodatek Tajny do Dz. Rozk. MSWojsk. 1931, nr 11, poz. 37; Dodatek Tajny do Dz. Rozk. MSWojsk. 1931, poz. 48; Dodatek Tajny do Dz. Rozk. MSWojsk. 1931, nr 15, poz. 67; r. Szubański, op. cit., s. 31.

¹⁰ Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego [dalej: CAW], Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przystosobienia Wojskowego [dalej: PUWFiPW], sygn. I.300.69.72, Protokół konferencji 8 IV 1933 r.; P. Rozwadowski, *Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przystosobienia Wojskowego 1927–1939*, Warszawa 2000, s. 155; płk dypl. Mieczysław Jan Rawicz-Mysłowski (1896–1939) w latach 1927–1930 dowódca 1. pułku czołgów. W 1939 r. dowódca Brygady KOP „Polesie”. Przeniesiony na stanowisko dowódcy piechoty dywizyjnej 4. DP w VIII 1939 r. Poległ w walkach pod Głownem 12 IX 1939 r. Kpt./mjr Edmund Zygmunt Karpow

Wojskowych marszałka Piłsudskiego i gen. bryg. Tadeusza Kasprzyckiego¹¹, co do dostarczenia członków przysposobienia wojskowego do formacji broni pancernych. W sprawach obowiązującego systemu uzupełnienia poborowymi tego rodzaju sił zbrojnych oraz wysokości rocznego kontyngentu poborowych wcielanych do tej formacji zebraną komisję poinformował płk. dypl. Rawicz-Mysłowski. Wedle tych informacji roczny kontynges poborowych do pułków i dywizjonów pancernych wynosił około 1 000 ludzi, a do dywizjonów pociągów pancernych około 300. Formacja wskazywała zapotrzebowanie na około 40% kierowców samochodowych i pracowników warsztatów naprawczych gałęzi motoryzacyjnej, resztę powoływano spośród pracowników branży związanej z metalurgią. Pobór do jednostek pancernych odbywał się raz w roku na jesieni, a do dywizjonów pociągów pancernych na wiosnę. Czas służby w jednostkach pancernych wynosił 2 lata, a w dywizjonach pociągów pancernych – 18 miesięcy. Ponadto, z uwagi na obowiązujący plan mobilizacji w odniesieniu do tych formacji, istniał system uzupełnień terytorialnych – z obszarów najbliższych położonych od miejsc pokojowej dyslokacji oddziałów. Przedstawiciel PUWFiPW poinformował, że w szeregach Przysposobienia Wojskowego aktualnie znajdowało się około 40 000 młodzieży przedpoborowej i był w stanie dostarczyć potrzebną ilość kandydatów, jakiej potrzebowały formacje tego rodzaju wojska, jednak należało zastosować metodę poboru eksterytorialną, przy uwzględnieniu legendy poborowej przewidzianej dla broni pancerniej. W toku dyskusji ustalono zasady organizacyjne przysposobienia wojskowego broni pancerniej. Organizacją miał się zająć PUWFiPW przy ścisłej współpracy z Dowództwem Broni Pancerniej. Celem utworzenia przysposobienia wojskowego dla broni pancerniej było uzyskanie potrzebnej ilości ideowo i obywatelsko uświadomionych oraz wojskowo przygotowanych kandydatów na podoficerów. Formą organizacyjną miały być jeden lub dwa ośrodki utworzone przy jednostkach broni pancerniej, a do ich zadań należała selekcja kandydatów i przygotowanie ich do służby w oddziałach broni pancerniej w specjalnie zorganizowanych w tym celu ośrodkach letnich. Kandydatów przewidzianych do szkolenia w ośrodkach PUWFiPW wybierać miano spośród przedpoborowej młodzieży z hufców szkolnych szkół zawodowych i specjalnych oraz młodzieży należącej już do PW, względnie w specjalnych ośrodkach fabrycznych PW. Szkolenia miały się odbywać w okresie ćwiczeń letnich jednostek

(1895–1972) w 1939 r. kwatermistrz 12. batalionu pancernego w Łucku. Po mobilizacji dowodził 2. batalionem czołgów lekkich 7 TP nr 301; rtm. Bronisław Fritz (1891–?) w 1939 r. kierownik referatu ogólnorganizacyjnego w Dep. Kawalerii MSWojsk.; ppłk /płk Stanisław Antoni Engel (1893–1962) w 1939 r. dowódca 6. pp Leg.; mjr/ppłk Eugeniusz Sokółski (1895–1940) w 1939 r. dowódca batalionu KOP „Kopyńczyce”, zginął w 1940 r. w Charkowie.

¹¹ Gen. bryg./gen. dyw. Tadeusz Zbigniew Kasprzycki (1891–1978), w tym czasie zajmował stanowisko zastępcy I wiceministra Spraw Wojskowych.

bronii pancernej i trwać od 4 do 6 tygodni. Ogólną organizację i wyposażenie oraz wyżywienie i przejazdy do ośrodków miał zapewnić PUWFiPW, natomiast instruktorów-specjalistów, sprzęt techniczny, pojazdy pancerne, paliwo i umundurowanie miały dostarczyć formacje broni pancernej. Do ośrodków mieli być powoływani junacy PW mający ukończony I stopień szkolenia i jeden rok pracy na II stopniu, względnie absolwenci II stopnia PW ogólnego. Wszyscy kandydaci musieli odpowiadać ogólnym warunkom fizycznym przewidzianym do służby wojskowej tego rodzaju wojska. W bieżącym roku szkoleniowym [tj. 1933/1934] przewidziano zorganizowanie jednego obozu letniego PW broni pancernej dla 100–150 uczestników zgłoszonych przez komendantów PW podczas koncentracji jednostek pancernych. Wszystkie sprawy z tym związane miały być uregulowane wspólnymi zarządzeniami PUWFiPW i Dowództwa Broni Pancernej.

Ponadto uzgodniono, że Dowództwo Broni Pancernej po zakończeniu obozu i otrzymaniu sprawozdania od jego komendanta, miało nadać wybranym kandydatom przydziały do wybranych, podległych sobie jednostek oraz sporządzić ich imienny wykaz z wyszczególnieniem przydziałów, który następnie miano przesłać do Departamentu Uzupelnień MSWojsk. Na tej podstawie Departament Uzupelnień powinien wydać zarządzenie odnośnym Powiatowym Komisjom Uzupelnień do powołania i wcielenia podanych kandydatów do wskazanych jednostek. Ochotnicy, względnie poborowi, którzy mieli ukończone przeszkolenie II stopnia PW broni pancernej, po wcieleniu mieli uzyskiwać pierwszeństwo w kandydowaniu do szkół podoficerów rezerwy. Jednocześnie komisja proponowała przyznanie ulgi dla absolwentów II stopnia PW w formacjach broni pancernej. Absolwenci II stopnia PW ogólnego – 6-tygodniowe, zaś absolwenci II stopnia PW broni pancernej – 8-tygodniowe późniejsze wcielenie do jednostki¹².

W toku dalszego działania, PUWFiPW w maju 1933 r. przesłał do Dowództw Okręgów Korpusu (z wyłączeniem DOK II i III) pismo informujące o rozpoczęciu obozu dla junaków PW – kandydatów do broni pancernej. Jednocześnie podano warunki, jakim mieli odpowiadać kandydaci:

1. przedpoborowi rocznika 1913;
2. wyszkolenie PW: ukończenie szkoły młodszych i rok pracy w szkole starszych, względnie świadectwo ukończenia II stopnia PW;
3. typ budowy fizycznej: P 2, K 2, P 3, K 3;
4. wzrost: od 155 do 172 cm;
5. wykształcenie: półinteligenci, względnie absolwenci niższych szkół technicznych;

¹² CAW, PUWFiPW, sygn. I.300.69.73, Protokół konferencji 8 IV 1933 r.

6. fachowcy: metalowcy, kowale, ślusarze, kierowcy samochodowi, pracownicy warsztatów samochodowych, względnie uczniowie szkół technicznych;
7. narodowość wyłącznie polska¹³.

Z rozkazu Dowództwa Broni Pancernych Nr 2140 z 6 lipca 1933 r., por. Roman Roland z 1. kompanii 1. pułku pancernego został powołany do współpracy przy opracowaniu szczegółowego programu wyszkolenia pancernego dla PW Broni Pancernych¹⁴. Ukazał się on pod nazwą „Program obozu PW Kandydatów do Broni Pancernych”. Określono w nim cel obozu oraz działy wyszkolenia, które były podzielone na wyszkolenie ogólne i specjalne pancerne. W zakresie wyszkolenia z zakresu broni pancernych kandydatów miano zapoznać z konstrukcją i budową czołgów „R” i „TK” oraz samochodów pancernych, drogowych i terenowych, zagwarantowano praktyczne zapoznanie się z zasadami utrzymania sprzętu pancernego, wyszkolenie strzeleckie z uwzględnieniem broni czołgowej, jazdę samochodami, wyszkolenie wstępne bojowe pancerne, pokazy wozów bojowych i specjalne pokazy. Zakres szczegółowego wyszkolenia miał obejmować 42 godz. zajęć praktycznych i teoretycznych, w tym: 2 godz. wyszkolenia strzeleckiego, 1 godz. nauki o broni pancernych, 6 godz. nauki o budowie samochodu, czołgów „TK” i „R”, 2 godz. konserwacji i usuwania usterek, 12 godz. jazdy samochodami i czołgami „TK”, 3 godz. wyszkolenia formalnego czołgowego, 5 godz. wyszkolenia bojowo-pancernego, 1 godz. pogadanki o organizacji broni pancernych oraz 10 godz. pokazów wozów bojowych, jak również typowych ćwiczeń bojowych wojsk pancernych i ładowań sprzętu¹⁵.

1 lipca 1933 r. PUWFiPW wydał zarządzenie o uruchomieniu obozu PW dla kandydatów do broni pancernych. Zarządzenie to informowało, że celem tego obozu jest zapewnienie możliwości dokładnego wyboru kandydatów do przyszłej służby wojskowej w tej formacji, zakończenie wyszkolenia II stopnia PW ogólnego oraz zapoznanie uczestników obozu w ogólnych zarysach z bronią pancerną. Obóz został zorganizowany przy zgrupowaniu broni pancernej w rejonie wsi Sandykowszczyzna koło Kazunia na terenie województwa warszawskiego od 17 lipca do 12 sierpnia tego roku. Na komendanta obozu został wyznaczony komendant obwodu PW 32. pp kpt. Edward Kossowski. W składzie obozu miało się znajdować przydzielonych 2 młodszych oficerów (jeden wyznaczony przez Okręgowy Urząd WFiPW DOK I, drugi z 1. ppanc.), 6 podoficerów zawodowych (3 wyznaczonych przez Okręgowy Urząd WFiPW DOK I i 3 przez dowódców 1. i 2. ppanc. oraz 4. dpanc.) oraz 100 junaków. W przypadku niemożliwości przybycia wyznaczonego kandydata, zezwolono na wysłanie rezerwo-

¹³ CAW, PUWFiPW, sygn. I.300.69.73, Protokół konferencji 8 IV 1933 r.

¹⁴ CAW, 1. Pułk Pancerny, sygn. I.324.2.10, Rozkaz dzienny nr 151 z 6 VII 1933 r.; por./kpt Roman Roland (1896–?) w latach 1935–1939 oficer 8. bpanc. w Bydgoszczy.

¹⁵ CAW, PUWFiPW, sygn. I.300.69.73. W tym okresie czasami czołgi Renault oznaczono jako „R”.

wego. Obóz miał podlegać pod względem służbowym, dyscyplinarnym i wyszkolenia pancernego dowódcy zgrupowania broni pancernej, a pod względem wyszkolenia PW – dyrektorowi PUWFiPW. Sprawy gospodarcze i administracyjne należały do 1. ppanc. Umundurowanie dla obozu w ilości 100 kompletów składających się z furazżerki, mundurów drelichowych, pasów głównych i trzewików oraz dodatkowo 20 płaszczy oraz przybory do jedzenia miał wydać 3. ppanc., a resztę oporządzenia – 1. ppanc.¹⁶

Do udziału w obozie wyznaczono 110 junaków oraz 27 kandydatów rezerwowych zapasowych, w tym: z DOK I Warszawa – 11 i 8 zapasowych, z DOK IV Łódź – 19 i 7 zapasowych, z DOK V Kraków – 14 i 2 zapasowych, z DOK VI Lwów – 18 i 3 zapasowych, z DOK VII Poznań – 12 i 2 zapasowych, z DOK VIII Toruń – 9 i 1 zapasowy, z DOK IX Brześć – 8 i 1 zapasowy i z DOK X Przemyśl – 9 i 2 zapasowych¹⁷.

W ramach przygotowań w dniu 10 lipca 1933 r. dowódca 1. ppanc. wyznaczył obsadę instruktorską i funkcyjnych do prac w obozie szkolnym. Przydział otrzymali: kpr. nadt. Edward Grzyb, jako kucharze: strz. panc. Alfred Kalert i Edmund Konieczny, trębacz strz. panc. Alfred Guziński i sanitariusz strz. panc. Czesław Urbański¹⁸.

W związku z uruchomieniem obozu, w dniach 15–18 lipca 1933 r. przybyli następujący junacy:

1. Stanisław Dyszko
2. Ludwik Tomaszek
3. Reskr Stanisław
4. Apoloniusz Kolonkeln
5. Stanisław Noska
6. Mikołaj Trochimowicz
7. Antoni Myczkowski
8. Antoni Nowak
9. Maciej Jedrzekiewicz
10. Jan Lichnowski
11. Jan Chyła
12. Włodzimierz Iwanow
13. Stanisław Borys
14. Wincenty Kotwica
15. Edward Mrowiec
16. Jan Supera
17. Karol Blacha

¹⁶ CAW, PUWFiPW sygn. I.300.69.73, Pismo MSWojsk. PUWF i PW Nr 250-Og.11. W tym czasie 1. ppanc. stacjonował w Poznaniu, 3. ppanc. w Modlinie, 4. dpanc. w Brześciu n/Bugiem.

¹⁷ CAW, PUWFiPW sygn. I.300.69.73, Wykaz Junaków przyjętych do obozu Broni Pancernej.

¹⁸ CAW, 1. Pułk Pancerny, sygn. I.324.2.10, Rozkaz dzienny nr 154 z 10 VII 1933 r.

18. Jan Julowski
19. Władysław Cholewa
20. Kazimierz Przychodnik
21. Antoni Marek
22. Jakub Brzezina
23. Mieczysław Majcher
24. Wiktor Węgrzynkiewicz
25. Eugeniusz Owsik
26. Stanisław Zygmunciak
27. Stefan Nadolski
28. Tadeusz Matuszkiewicz
29. Jan Grębowski
30. Romuald Warycha
31. Jan Dobija
32. Wiktor Stopka
33. Korneliusz Thoma
34. Józef Jakubiec
35. Zdzisław Zejmowicz
36. Franciszek Witkowski
37. Jan Rojewski
38. Józef Teluk
39. Czesław Stokowski
40. Antoni Kichmak
41. Franciszek Kris
42. Władysław Gruszecki
43. Józef Świątek
44. Marian Lesiak
45. Karol Białogorski
46. Jan Bykalski
47. Bolesław Krieger
48. Marian Nikiel
49. Bolesław Olesiak
50. Leon Suchniński
51. Józef Kowalski
52. Leon Jopek
53. Ludwik Schauer
54. Stefan Bzikot
55. Kazimierz Sanitowski

56. Edward Rachwał
57. Feliks Kossel
58. Januariusz Syczewski
59. Stanisław Ołownia
60. Witold Jaroszewicz
61. Kazimierz Bartliński
62. Józef Miklas
63. Jan Nowakowski
64. Edward Sztyłpa
65. Henryk Czerski
66. Kazimierz Czaplicki
67. Paweł Wruck
68. Tadeusz Kamiński
69. Aleksander Nagórka
70. Marian Klemczak
71. Stanisław Napora
72. Franciszek Cząstka
73. Kazimierz Smoleński
74. Leon Bronk
75. Stanisław Stec
76. Piotr Buszyło
77. Leon Sieliwończyk
78. Feliks Kafka
79. Czesław Bilski
80. Narcyz Gośliński
81. Jan Dutko
82. Leon Michalewicz
83. Nikodem Pałeczki
84. Bogdan Karwatka
85. Stefan Jalczak
86. Tadeusz Masio
87. Mieczysław Szuba
88. Stanisław Kudliński
89. Bronisław Grzegorzczak
90. Władysław Jastunas
91. Mieczysław Jaroszyński¹⁹.

¹⁹ CAW, 1 Pułk Pancerny, sygn. I.324.2.10, Rozkaz dzienny nr 177 z 7 VIII 1933 r. Nie natrafiono na

W dniu 19 lipca 1933 r. dowódca 1 ppanc. ppłk Eugeniusz Wyrwiński wydał rozkaz nakazujący oddziałowi PW uczestnictwo w codziennych czynnościach, mających przysposobić do służby wojskowej, tj. udziału we wspólnych apelach porannych i wieczornych z całym pułkiem w Kazuniu Polskim, gdzie jednostka ta przebywała na ćwiczeniach. Jednocześnie w razie alarmu PW miało uczestniczyć wraz z 1 ppanc. w przygotowaniach mobilizacyjnych.

Dla potrzeb wyszkoleniowych kompanii szkolnej PW w dniu 31 lipca 1933 r. od godz. 10.00 do 11.00 2. szwadron 4. batalionu pancernego przydzieli 5 czołgów „TK”, w dniu 2 sierpnia od godz. 10.00–11.00 1. szwadron 4. baon. panc. przydzieli 2 czołgi „TK” i w dniu 2 sierpnia 1933 r. od godz. 10.00–11.00 3. szwadron 4. batalionu panc. przydzieli samochód pancerny „CK”. O miejscu podstawienia czołgów miał powiadomić każdorazowo dowódca kompanii pancernego PW²⁰.

10 sierpnia 1933 r. dowódca 1. ppanc. wydał rozkaz o zakończeniu obozu Przynsposobienia Wojskowego Pancernego i wyjazdu oficerom i podoficerom z kompanii Przynsposobienia Wojskowego Broni Pancernej: kpt. Wacławowi Krzemińskiemu, plut. Józefowi Demczukowi i plut. Teodorowi Markiewiczowi²¹. Należy sądzić, że wszyscy absolwenci tego kursu z chwilą powołania ich do służby czynnej zostali przydzieleni do jednostek pancernych.

Dotychczas nie natrafiono na dokumenty związane z przebiegiem szkolenia tego kursu Przynsposobienia Wojskowego broni pancernej, jak i kontynuacji tego typu szkoleń w latach następnych. Nie mniej jednak, w oparciu o przytoczone w artykule informacje, można przypuszczać, że ówczesne władze wojskowe zaczęły zdawać sobie sprawę w rozwoju broni pancernej na przyszłym polu walki i podjęły starania, aby wyszkolić rezerwy ludzkie do tego rodzaju broni.

Słowa kluczowe: Wojsko Polskie 1918–1939, Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przynsposobienia Wojskowego, 1. pułk pancerny, 4. batalion pancerny, Dowództwo Broni Pancernych WP

dokumenty, które wyjaśniały mniejszą ilość przybyłych junaków do obozu PW.

²⁰ CAW, 4. Batalion Pancerny, sygn. I.324.9.2, Rozkaz dzienny nr 165 z dnia 29 VII 1933 r.; samochód pancerny „CK” to samochód pancery wz. 28 – Citroën-Kegresse.

²¹ CAW, 1 Pułk Pancerny, sygn. I.324.2.10, Rozkaz dzienny nr 180 z dn. 10.VIII 1933 r.; kpt. Wacław Krzemiński (14 X 1890 – ?), oficer korpusu piechoty, ewidencyjnie przydzielony do 3. Batalionu Strzelców.

SUMMARY

Contributions to the history of the first Military Adoption Armoured Weapons course

A new type of weapons in the form of tanks appeared on the battlefield during World War I. The Polish Army obtain this type of weaponry in 1919 and at that time the 1st Tank Regiment was established. During the time of peace the discussed weapon was developed even more. The army of the Second Polish Republic introduced the reconnaissance tank TK-3 in the early 1930s. This resulted in establishing more armoured units. In order to secure a previously prepared personnel designated to participate in this formation, the Armoured Weapons Command together with the State Office of Physical Education and Military Preparation organized the first course devoted to armour preparation addressed to the pre-joint armies in 1933.

Keywords: Polish Army 1918-1939, State Office of Physical Education and Military Preparation, 1st armoured regiment, 4th armoured battalion, Polish Army Armoured Weapons Command

РЕЗЮМЕ

Из истории первого курса военной подготовки бронетанковых войск

Во время Первой мировой войны на поле боя появился новый вид вооружения – танки. Данный тип вооружения Войско Польское получило в 1919 г., когда в его составе был создан 1-й танковый полк. В мирное время продолжилось развитие данного вида вооружения. Армии Польской Республики в начале 30-х гг. был поставлен разведывательный танк ТК-3. Это привело к тому, что создавались очередные танковые части. Стремясь обеспечить себя заранее подготовленными кадрами для данного формирования, руководство бронетанковых войск совместно с Государственным учреждением физической культуры и военной подготовки в 1933 г. организовало первый курс военной подготовки бронетанковых войск для призывников.

Ключевые слова: Польская армия 1918-1939, Государственным учреждением физической культуры и военной подготовки, 1-й танковый полк, 4-й танковый батальон, Командование бронетанковых войск польской армии

Bibliografia

Źródła archiwalne

Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego

Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przynsposobienia Wojskowego, sygn. I.300.69

1. Pułk Pancerny, sygn. I.324.2
4. Batalion Pancerny, sygn. I.324.9

Opracowania

Böhm T., *Z dziejów naczelných władz wojskowych II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1994.

Boucher J., *Broń pancerna w wojnie*, Warszawa 1958.

Gaj K., *Polska broń pancerna w wojnie polsko-rosyjskiej 1919–1920*, „Pro Memoria” 2010, nr 1.

Gaujac P., *Les gèneraux de la victoire*, Paryż 2007, cz. I.

Jońca A., *Tankietki TK-3 i TKS*, [w:] *Wielki Leksykon Uzbrojenia. Wrzesień 1939*, Warszawa 2013.

Ławrynowicz W., *Prekursorzy. Pierwsze brytyjskie czołgi*, Gdańsk 2006.

Magnuski J., *Czołg rozpoznawczy TK (TKS)*, Warszawa 1975.

Matuszak Z., *Polska broń pancerna w wojnie polsko-rosyjskiej 1919–1920*, [w:] *80 lat polskiej broni pancernej. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Poznań 23–24 kwietnia 1999 r.*, red. A. Kubecki, J. Piątek, A. Poniewierka, Warszawa – Poznań 2001.

Piwoszczuk M., *Zarys Historii Wojennej 1-go Pułku Czołgów*, Warszawa 1935.

Rozwadowski P., *Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przynsposobienia Wojskowego 1927–1939*, Warszawa 2000.

Rudy K., *Czołgi polskie w wojnie z bolszewikami*, „Poligon” 2009, nr 2.

Stawecki P., *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939*, Warszawa 1994.

Szubański r., *Polska broń pancerna w 1939 roku*, Warszawa 1982.

Waleńczykowski S., *O początkach brytyjskich czołgów*, „Poligon” 2010, nr 4.

Waleńczykowski S., *Pancerny debiut. Brytyjskie czołgi w bitwie pod Flers-Courcellette 15.09.1916*, „Poligon” 2011, nr 1.